

**KORPORATIV, BANK VA DAVLAT INSTITUTLARI TALAB QILADIGAN
XATARLARNI BOSHQARISH TUZILMASINI BAHOLASH USULLARI**

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ,
НЕОБХОДИМОЙ КОРПОРАТИВНЫМ, БАНКОВСКИМ И
ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧРЕЖДЕНИЯМ

METHODS FOR ASSESSING THE RISK MANAGEMENT STRUCTURE
REQUIRED BY CORPORATE, BANKING AND GOVERNMENT
INSTITUTIONS

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
“Moliya va Buxgalteriya hisobi” fakulteti
MT-91 guruh talabasi Qahramonova Xusnora

Annatatsiya: Korporativ, bank va davlat institutlari tomonidan amalga oshirilayotgan xatarlarni boshqarish tuzilmasida olib borilayotgan ishlarni baholash usullarini ko'rib chiqish.

Аннотация: Обзор методов оценки работы, проводимой в рамках управления рисками, реализуемых корпоративными, банковскими и государственными учреждениями.

Annotation: Review of methods of assessment of work carried out in the framework of risk management implemented by corporate, banking and state institutions.

Kalit so'zlar: Korporativ institutlar, banklar, davlat institutlari, xatarlar, xatarlarni baholash turlari, xatarlarni boshqarish usullari.

Ключевые слова: Корпоративные учреждения, банки, государственные учреждения, риски, виды оценки рисков, методы управления рисками.

Key words: Corporate institutions, banks, state institutions, risks, types of risk assessment, risk management methods.

Risklarni samarali boshqarish korporativ, bank va davlat institutlarining barqarorligi va muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tezis ushbu muassasalar tomonidan talab qilinadigan risklarni boshqarish tuzilmasini baholash uchun qo'llaniladigan usullarni o'rganadi. U har bir sektorni boshqaradigan noyob xavf profillari va me'yoriy-huquqiy bazalarni o'rganadi va ularning risklarni boshqarish amaliyotini shakllantiruvchi asosiy omillarni aniqlaydi. Tezis, shuningdek, risklarni boshqarish tizimlarining samaradorligini o'lchash uchun qo'llaniladigan turli miqdoriy va sifatli baholash usullarini baholaydi. Amaliy tadqiqotlarni tahlil qilish va keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqish orqali ushbu tadqiqot korporativ, bank va davlat muassasalarida risklarni boshqarish tuzilmalarini

baholash bo'yicha ilg'or tajribalar haqida tushuncha berishga qaratilgan. Bugungi murakkab va o'zaro bog'langan dunyoda korporativ, bank va davlat institutlari faoliyati, moliyaviy barqarorligi va umumiy obro'siga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ko'plab xavf-xatarlarga duch kelmoqda. Natijada, potentsial tahdidlarni yumshatish va barqaror o'sishni ta'minlash uchun samarali risklarni boshqarish tuzilmalarini yaratish zaruratga aylandi. Ushbu insho ushbu muassasalar tomonidan talab qilinadigan risklarni boshqarish tuzilmasini baholashning turli usullarini o'rganadi, bunda xavflarni har tomonlama baholash, xavflarni aniqlash, xavflarni o'lchash va xavf monitoringi muhimligini ta'kidlaydi.

Boshlash uchun, ushbu muassasalarda risklarni boshqarish fonini tushunish kerak. Global iqtisodiyot o'zaro bog'liq va murakkab bo'lib borayotganligi sababli, tashkilotlar o'z faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ko'plab xavflarga duch kelishadi. Bu risklar bozordagi tebranishlar va kredit defoltrlari kabi moliyaviy risklardan tizimdagi nosozliklar va kiberxavfsizlik tahdidlari kabi operatsion risklarga bo'lishi mumkin. Shu sababli, risklarni boshqarishning mustahkam tuzilmasiga ega bo'lish ushbu risklarni kamaytirish va manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qilish uchun juda muhimdir.

Xatarlarni boshqarish tuzilmasini baholashning ahamiyatini kamaytirib bo'lmaydi. Xatarlarni boshqarish tizimi samaradorligini baholash orqali tashkilotlar potentsial zaifliklarni aniqlashlari va bartaraf etishlari mumkin. Ushbu baholash ularga asoslangan qarorlar qabul qilish, resurslarni samarali taqsimlash va har qanday potentsial xavflarning ta'sirini kamaytirish imkonini beradi. Bundan tashqari, bu tartibga solish talablariga javob berishga yordam beradi, chunki tartibga soluvchi organlar ko'pincha sanoat standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun xavflarni baholashni talab qiladi.

Risklarni boshqarishning mustahkam tuzilmasini yaratish uchun korporativ, bank va davlat institutlari birinchi navbatda risklarni har tomonlama baholashni amalga oshirishlari kerak. Bu ularning tegishli sektorlariga xos potentsial xavflarni aniqlash va tasniflashni o'z ichiga oladi. Xatarlar moliyaviy, operatsion, huquqiy, tartibga solish, obro'-e'tibor va strategik risklarni o'z ichiga olgan keng doiradagi sohalarni o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu xavflarni tushunib, institutlar o'zlarining noyob muammolarini hal qiladigan risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqishi mumkin.

Xatarlar aniqlangandan so'ng, institutlar ularning potentsial ta'siri va ehtimolidan kelib chiqib, ularga ustuvorlik berishlari kerak. Ushbu ustuvorlik jarayoni resurslarni samarali taqsimlashga va yuqori darajadagi xavflarni boshqarishga sa'y-harakatlarni jamlashga yordam beradi. Xatarlarni jiddiyligi, chastotasi va o'zaro bog'liqligi nuqtai nazaridan baholash institutlarga xavflar

ierarxiyasini ishlab chiqishga imkon beradi, bu esa muhim xavflarga tegishli e'tibor va ularni kamaytirish choralari ko'rishini ta'minlaydi.

Risklarni boshqarish tuzilmasini baholashda bir nechta asosiy jihatlarni hisobga olish kerak. Birinchidan, tashkilot qabul qilishga tayyor bo'lgan xavf darajasini aniqlashni va ushbu xavflarning mumkin bo'lgan oqibatlarini tushunishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, risklarni boshqarish siyosati, protseduralari va nazoratining muvofiqligi baholanishi kerak. Bu tashkilotning risklarni boshqarish tizimini, ichki nazorat tizimlarini va risklarni baholash metodologiyasini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

Miqdoriy va sifat usullari:

Xatarlarni to'g'ri aniqlash va o'lchash xavflarni samarali boshqarish uchun zarurdir. Tashkilotlar xavflarni baholash uchun miqdoriy va sifat usullarining kombinatsiyasidan foydalanadilar. Miqdoriy usullar statistik modellardan, tarixiy ma'lumotlardan va moliyaviy tahlillardan foydalanishni o'z ichiga oladi, ehtimollik va potentsial moliyaviy yo'qotishlar nuqtai nazaridan xavflarni o'lchash. Boshqa tomondan, sifatli usullar obro'-e'tibor yoki tartibga solish risklari kabi miqdorini aniqlash qiyin bo'lgan xavflarni baholash uchun ekspert xulosasiga, so'rovlarga va stsensariy tahliliga tayanadi.

Asosiy xavf ko'rsatkichlari xavflarni kuzatish va o'lchash uchun muhim vositadir. Asosiy xavf ko'rsatkichlari oldindan belgilab qo'yilgan ko'rsatkichlar bo'lib, ular erta ogohlantirish signallarini beradi va proaktiv risklarni boshqarish imkonini beradi. Institutlar o'ziga xos xavf-xatar ishtahasi va maqsadlari asosida asosiy xavf ko'rsatkichlarini tuzadilar. Masalan, bank muassasasi moliyaviy risklarni kuzatish uchun kapitalning etarlilik koeffitsientlari, kreditlar bo'yicha to'lov stavkalari yoki likvidlik koeffitsientlari kabi asosiy xavf ko'rsatkichlaridan foydalanishi mumkin. Asosiy xavf ko'rsatkichlarining muntazam monitoringi institutlarga yuzaga kelayotgan xavflarni zudlik bilan aniqlash va ularni yumshatish uchun tegishli choralarni ko'rish imkonini beradi.

Texnologiyadagi yutuqlar xavflarni boshqarish amaliyotini inqilob qildi. Tashkilotlar xavflarni boshqarish dasturlari, ma'lumotlar tahlili va sun'iy intellektdan xavflarni monitoring qilish va hisobot berish imkoniyatlarini yaxshilash uchun foydalanishlari mumkin. Ushbu vositalar real vaqt rejimida xavflarni baholash, anomaliyalarni erta aniqlash va avtomatlashtirilgan hisobotlarni taqdim etish imkonini beradi va shu bilan umumiy risklarni boshqarish samaradorligi va samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki: Korporativ, bank va davlat muassasalari tomonidan talab qilinadigan risklarni boshqarish tuzilmasini baholash ko'p qirrali vazifa bo'lib, u keng qamrovli tavakkalchilikni baholash, tavakkalchilikni aniqlash, xavfni o'lchash va xavf monitoringini o'z ichiga oladi. Bu

tashkilotlarga potentsial xavflarni aniqlash va kamaytirish, asosli qarorlar qabul qilish va tartibga solish talablariga rioya qilish imkonini beradi. Miqdoriy va sifatli usullarning kombinatsiyasini qo'llash, xavflarni ustuvorlashtirish va asosiy xavf ko'rsatkichlaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Xatarlarni boshqarish tuzilmasini baholashning ishonchli usullarini joriy qilish orqali tashkilotlar tez o'zgaruvchan global landshaftda umumiy barqarorlik va muvaffaqiyatni ta'minlashi mumkin.

Foydalanilgan aabiyotlar:

- 1.Pulatov D.X., Nurmuxmedova B.I. "G'aznachilik" Darslik . – T.: Sanostandart, 2014y. – 372 b.
- 2.Qosimova G. G'aznachilik. O'quv qo'llanma. – T.: "IQTISODMOLIYA". 2013. - 476 b.
- 3.Burxanov U., Atamuradov T. Davlat xaridi. O'quv qo'llanma. – T.: "Fan va texnologiya", 2012 yil. -152 b.
- 4.Malikov T.S. Byudjet daromadlari va xarajatlari/ T.S. Malikov, N.X. Xaydarov. - Tashkent: IQTISOD-MOLIYA, 2007. - 245 s
- 5.Malikov T.S. Davlat byudjeti/ T.S. Malikov, N.X. Xaydarov. - Tashkent: IQTISOD-MOLIYA, 2007. - 84 s